

Muzsika a deszkák felett

A debreceni operatársulat legutóbbi évtizedéről szóló beszámolóinkat Erkel zenedrámájának bemutatói keretezik: 2000. szeptember 15-én és 2010. szeptember 24-én egyaránt a Hunyadi Lászlóval nyitotta meg évadát a Csokonai Színház.

Nyitány

Debrecenben több mint 200 esztendeje (pontosan: 1802 óta) ismert a műfaj, a teátrum operatagozata csaknem 60 éve (1952 óta) prosperál. A társulat szellemi műhelyéből 168 önálló produkció került ki, s azokkal több mint 2900 alkalommal léptek elénk. A Csokonai Színház operistái a megalakulástól eltelt évtizedek alatt „kinevelték” értő törzsközönségüket, immár a hatodik generáció ismerkedhet a városban a műfajjal.

Akadts olyan szezon e három tagozatos színházban (2002/03), amikor az évad egyetlen művészi (azaz: nem csupán művészeti jellegű) alkotása egy Wagner-opera volt. Sőt, akadt olyan szezon (1987/88), midőn Violetta és Alfréd végső – végtelen mélyről fölszakadó – szerelmes sikolya, ez a *Traviatából* megidézett néhány másodperc jelentette az évad egyetlen (!) katartikus pillanatát. Nem emlékezhetni viszont arra, hogy a muzsikusoknak szégyenkezniök kellett volna dicstelenül hanyag, érték nélküli időszakok miatt.

I. felvonás – Hunyaditól Hunyadiig

Vizsgálódásunk előzménye 1993-ra nyúlik vissza: Lengyel György harmadik debreceni vezetői korszaka egyik legfontosabb stratégiai feladatának tartotta helyreállítani az operajátszást. Ez megtörtént; a közönséget lebecsülő, úgynevezett „szórakoztató színházi projektum” 1990/91-es mélypontjáról (midőn egyetlen premierrel pipálták ki a műfajt) rögtön elmozdulva, igazgatásának idején szezononként átlagosan 3 bemutatót és 54 operaelőadást állíttatott, illetve állított színpadra. Utolsó rendezésére, az írás élen említett Hunyadira (amit – tekintettel a millenniumra – a Bartók Rádió egyenes adásban közvetített) tíz év múltán is szívesen emlékszünk. Lengyel tanár úr (1993–99 közt Kocsár Balázs zenei igazgatóval) jó irányba vitte a zenei színház ügyét, s fokozatosan felépített operatársulatának biztos jövője lehetett.

EGYENLETES SZÍNVONALON. Csutka István vezetése alatt a legkiegyensúlyozottabb teljesítményt – sokak számára meglepő módon – az operatársulat mutatta: a premierek fele országos figyelmet kelt(het)ett. Ha leszámítunk két rendezői túlkapást (*A varázsfuvola*, *Attila*), bármelyik produkciót bátran ajánlhattuk érdeklődő ismerőseinknek; csalódás nem érthette őket, garancia volt erre az operaelőadások egyenletes színvonala. 2001–06 között négy magyar opera (Erkel Ferenc: *Bánk bán*, Bartók Béla: *A kékszakállú herceg vára*, Kodály Zoltán: *Székelvény*, Vajda János: *Mario és a varázsló*), három Mozart-mű (*A varázsfuvola*, *Idomeneo*, *Figaro házassága*), két-két Verdi- (*Nabucco*, *Attila*), illetve Wagner-zenedráma (*Lohengrin*, *A bolygó hollandi*), valamint Cimarosa (*A titkos házasság*), Prokofjev (*Eljegyzés a kolostorban*) és Gounod (*Faust*) egy-egy alkotása került színpadra.

Öt évadon át a tagozat 14 bemutatót tartott, s ha hozzászámoljuk a Csokonai Színház Énekkara önálló produkcióját (amellyel 2004-ben részt vett a Miskolci Nemzetközi Operafesztiválon), szezononként három premiert, átlagosan 40 előadást prezentált Debrecenben. Vezető karmesterként heten kaptak pálcát: Somos Csaba négy, Kocsár Balázs három, Kaposi Gergely és Philippe de Chalendar két-két alkalommal, Sörös Cecília, Kollár Imre és Oberfrank Péter egy-egy ízben.

A produkciókat 12-en állították színre (két-két lehetőséghez Alföldi Róbert és Tóth János jutott); két színész (Varga Éva és a vészhelyzetben beugró Csutka István), valamint három rendező (Bodolay Géza, Harangi Mária és Toronykőy Attila) debütált. Csutka Európa felé is nyitott: az *Idomeneót* olasz (Antonio Petris), *A bolygó hollandit* német (Michael Sturm) rendező gondolta el. (*A Faustot* a francia Jean Hiernier vállalta, majd mondta le.) Az előadások látványvilágáért 13-an feleltek, közülük Gyarmathy Ágnes (három díszlet- és hét jelmezterv), valamint Libor Katalin (öt jelmezterv) dolgoztak leggyakrabban a rendezőkkel.

A debreceni társulat több esetben országos érdeklődést váltott ki. A ritkán reper-toárra kerülő kortárs-darab (*Mario és a varázsló*), a hosszú idő után színpadra állított két Wagner-zenedráma (*Lohengrin*, *A bolygó hollandi*), valamint az operafesztiválon játszott Bartók-mű (*A kékszakállú herceg vára*) kiváló szakmai fogadtatása, miként az *Eljegyzés a kolostorban* és az *Idomeneo* kuriozitása ráirányította figyelmet a Csokonai Színházban folyó munkára.

A mutatottak alapján – valamint a színház igazgatójának koprodukciós taktikája nyomán – 2005 nyarára addig soha nem tapasztalt fogadókészség ösztönözte operatársulatunkat: három rangos fórumon mutatkozhatott meg – a Debreceni Filharmonikus Zenekarral egyetemben. A fővárosban bemutatott *Attilát* újravívta nyári fesztiváljára a befogadó partner, a Szabad Tér Színház; ismét a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon adták elő Verdi ritkán játszott zenedramáját. A *Lohengrin* előző évi

sikere után újra debreceni muzsikussal népesült be a Fertőrákosi Barlangszínház; a Wagner–Liszt Fesztiválon részleteket adtak elő a *Lobengrin* és *A bolygó hollandi* című operákból. (A német nyelvű koncertet fölvette a Bartók Rádió.)

A Kelet–Közép–Európa operaéletének legjelentékenyebb eseményévé vált „Bartók+...” Miskolci Nemzetközi Operafesztiválon ezúttal a Csokonai Színház prezentálta ’A’ Bartók-estet. A fesztiválszervezőkkel koprodukcióban készült opera- és balett-bemutatónak (*A kékszakállú herceg vára*, *A csodálatos mandarin*) zajos szakmai- és közönségsikere volt, ám a Bartók-örökségnek az opera Alföldi Róbert rendezte előadásáról feldúltan távozó „képviselője” másnap letiltatta a produkciót. A debreceni publikum pedig megfosztott a nemzetközi mércével mérhető, a társulatot is inspiráló élménytől.

MERÉSZ, IGÉNYES ÉVADOK. Kocsár Balázs zenei igazgató különlegességeket kutató, átgondolt muzikális plánuma és a hazai operajátzás megújítását fővállaló Vidnyánszky Attila színidirektor erőfeszítései bátor és magas színvonalú repertoár kialakulásához vezettek. Ma már nem túlzás azt állítani: a hazai operajátzás egyik fellegrója – a fővárosi Ybl-palota mellett – a debreceni teátrum.

A 2006–10 között kialakuló új műsorrend fele az olasz operarepertoárból való: Puccinitől három (*Tosca*, *Manon Lescaut*, *Turandot*), Verditől két (*A végzet hatalma*, *Aida*), Donizettitől pedig egy művet (*Lammermoori Lucia*) játszottak. Az unikális szláv ciklusban Smetana (*Az eladott menyasszony*), Dvořák (*Rusalka*) és Muszorgszkij (*Borisz Godunov*) darbjait szólaltatták meg, s ezek mellett Erkel (*Bánk bán*), Mozart (*Szöktetés a szerájból*), valamint a kortárs francia szerző, Alagna (*Egy halálraitélt utolsó napja*) egy-egy alkotása kapott hangot.

Négy évad alatt a tagozat 12 bemutatót tartott, szcenírozott formában színpadra állított még két oratóriumot (Rossini: *Mózes*, Liszt: *Krisztus*), egy opera-keresztmetszetet (Mozart: *A varázsfuvola*), és felújította Verdi *Nabuccóját*. Évadonként tehát átlagosan négy premiert, általában 33 előadást hozott létre Debrecenben. Kocsár Balázs karnagy 12 művet dirigált, mellette Blázy Lajos két, Bartal László illetve Kesselyák Gergely egy-egy alkalommal vezényelt.

Vidnyánszky Attila művészeti vezető négy operát állított színre, a hat külföldi rendező (az orosz Szergej Maszlobojcsikov és Viktor Rizsakov, a lengyel Andrzej Bubień, az angol Tim Caroll, az olasz Marco Spada és a francia Nadine Duffaut) pedig hetet. Az egyetlen hazai vendég Novák Eszter volt. Ebben az időszakban 15 tervező dolgozott a rendezőkkel, közülük az ukrán Olekszandr Bilozub (Alekszandr Belozub) négy alkalommal.

Már az első évadban élre kívánczolt a tagozat teljesítménye, mert valamennyi bemutatójával reprezentálta a korszerű operajátszás perspektíváit. A nemzetközi rendezőgárda eredeti koncepcióval közelített a zenedrámákhoz, az izgalmas produkciók éppen ezért kerülhettek közel a reménybeli új közönséghez, például a fiatalokhoz. Míg a vidéki operatársulatokról egyre kilátástalanabb híreket lehetett hallani, s a „konszolidált” Operaház sem volt képes több premierre, mint a debreceni társulat; addig a Csokonai Színházban újraéledni látszott a műfaj.

A következő szezonban például a Magyarországon zenedrámákat (is) vállaló teátrumokban összesen 12 operát állítottak színpadra. Pécsen, Szegeden, Győrben és Miskolcon egyet-egyet, a Magyar Állami Operaházban és a Csokonai Színházban négyet-négyet.

A „királyi” operától Debrecenbe érkező, annak főrendezőjeként (Wagner mellett) Janáčeket, Sosztakovicsot és Sztravinszkijt színre állító Vidnyánszky Attila úgy vélekedett, hogy nem helyes út, ha csupán klasszikusokat játszanak, vagy az Operaház repertoárját „követik le”, szükség van az általuk fölfedezett kuriózumok bemutatására. Így is történt: *Az eladott menyasszony*, a *Ruszalka*, a *Borisz Godunov*, valamint az *Egy halálraítélt utolsó napja* jószereivel ismeretlen muzsikája is beköltözött az olasz romantikában otthonos tagozat és annak a déli dallamvilágban járatos törzsközönsége zenei élményei közé.

A speciális karakterű operákat is repertoárba emelő Kocsár Balázs az orosz, angol, lengyel, olasz és francia vendégrendezők közreműködésével, számos külföldi magánénekes fölléptével, európai horizontot nyitott az operatársulat újratereztése, a leendő zenei színház fundamentumának lerakása érdekében. A tagozat egyenletes teljesítményét az ő művészi igényessége és nemzetközi kapcsolatai garantálták. (A muzsikák egyben a Debreceni Filharmonikus Zenekar művészeti vezetője, s ez jót tett a színház és zenekar harmonikusabb együttműködésének.)

Vidnyánszky első debreceni operarendezése, *A végzet hatalma* a XVI. Nyári Operafesztivál nyitóelőadása volt. Fennállása óta először szerepelt társulatunk az Állami Operaházban, s ott visszatérő vendég lett. Otthonra lelt a nemzetközi rangú Miskolci Operafesztiválon, a Gyulai Várszínházban, a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon – egy híján (*Szöktetés a szerájból*) valamennyi produkcióját örömmel fogadták, (el)várták a hazai seregszemléken.

A *Lammermoori Lucia* – rendkívül hosszú idő, úgy négy évtized óta először – külföldön, egy lengyel operafesztiválon vendégszerepelt, arra pedig, hogy egy külföldi muzsikák operáját először debreceni színpadon hozzák létre, s mutatják be, még nem volt példa a városban. Végül az *Egy halálraítélt utolsó napja* elsőpró diadalt aratott a Mezzo Televízió nemzetközi versenyének döntőjében: a megszerezhető négy díjból

hármat elnyerve kapcsolódhatott be az operaélet nemzetközi véráramába. Az előadást a Mezzo 39, a Duna tévé 70 országba közvetítette – a kortárs mű befogadása így vezetett a debreceni opera kimozdulásához.

II. felvonás – Hazai hangok

Lengyel György igazgató-művészeti vezető 2000-ben még szerződtette Fodor Ildikót, s az évad végén (szinte) komplett operatársulatot hagyott hátra utódainak. A színházban 14 magánénekes: Bódi Marianna, Fodor Ildikó, Mohos Nagy Éva, Simon Katalin, Sudár Gyöngyvér, Tóth Adrienne és Váradi Zita, illetve Balogh László, Bőjte Sándor, Busa Tamás, Tréfás György, Urbán-Nagy Róbert, Ürmössy Imre és Wagner Lajos állt alkalmazásban. A direktor évadonként még 10 szerepre szerződtetett vendégművésszel és 34 tagú kórossal dolgozott, hét karmesterből és korrepetitorból álló stábjával.

KERINGŐK A TAGOZATBAN. Lengyel ciklusainak lejártával távozott a tagozat vezérkara: Bartal László zenei igazgató, Kéring László karigazgató–operai ügyvivő, Rácz Márton karmester–korrepetitor, valamint Krajczár Pongrác szervezési osztályvezető is, aki volt énekesként „toborozta” az operaelőadások közönségét.

Csutka István igazgatói kinevezése riadalmat keltett az operisták körében, tartottak a más zenei világból (a musical, a show-tánc, azaz: a színházi szórakoztatóipar területéről) érkezett direktor szándékaitól. Aggodalmuk nem igazolódott, a direktor rögtön demonstrálta szándékait: már az első évadban hét magánénekes érkezett a társulathoz, több, mint ahányan (Balogh László és Tóth Adrienne) távoztak. A Csokonai Színház új vezetőségének gesztusai – miszerint „éranytó” előadásként *A varázsfuvola*-val kezdett, s a közreműködők közt tucatnyi új névvel lehetett találkozni – jelezték, hogy alaptalanul terjedt a városban az operajátszás jövőjének bizonytalanságát jósoló vélekedés.

A színész-direktor regnálása (2001–06) idején egymást követve négy (!) zeneigazgató volt felelős a tagozat művészi munkájáért. Sorrendben: Kaposi Gergely, Blázy Lajos, Somos Csaba és végül Philippe de Chalendar, miközben egy évadra föltűnt Kocsár Balázs is, mint az operatagozat vezetője. (A karigazgató személyében „csak” egy változás történt: Lovas Gabriellát 2003-ban Pálincás Péter váltotta, aki azóta is prosperál.) Ez a fajta vércsere jellemezte Csutkát a teátrum más területein is, „aligazgatók” jöttek-mentek... Ezt itt nem minősítjük, csak jelezzük, hogy az operatársulat első

négy évtizedében, 1952–1993 között mindösszesen három (!) muzsikus (Blum Tamás, Rubányi Vilmos és Szabó László) látta el ezt a tisztet...

Csutka öt szezon alatt egy egész társulatra való énekest szerződtetett, ám közülük csupán négyen: Domszlai Sándor, Kocsis László, Molnár Andrea és Újvárosi Andrea maradtak meg a színházban. Az erőteljes – és kezdetben sikeresnek tetsző – fiatalítás mégsem vezetett messzire. 2005 körül már tudomásul kellett venni, hogy a szerény létszámú magánénekesi gárda (akkor épp’ tucatnyian voltak, közülük hárman nyugállományban) képtelen sokrétű kihívásnak megfelelni, s a továbblépés reményében meg kell erősíteni a tagozatot. A nagyvonalú plánumok – a város három zenei intézményének közös művészeti vezetése, a Kodály Kórus színházi szolgálatba való bevonása – mellett erre is ki kellett (volna) terjednie a figyelemnek. Új tagok szerződtetésével, viszonylag állandó vendégművészek meghívásával, esetleg az alakuló debreceni operastúdió professzionalizálásával.

Később egészen más irányba vezetett a tagozat útja. Az új igazgató, Csányi János 2006-ban kilenc állandó szerződéssel foglalkoztatott magánénekesrel, ugyanennyi korrepetitor-énekmesterrel, s megerősített, 40 tagú kórossal képzelte el az operatársulatot, melynek átalakítását hosszabb folyamatnak vélte. Bevezette a „tisztelőbeli társulati tag” státusát: Mohos Nagy Éva, Sudár Gyöngyvér és Újvárosi Andrea lett „a színházhoz erősen kötődő vendégművész”, s Bódi Marianna, Bójte Sándor, Molnár Andrea, Tréfás György, Ürmössy Imre és Wagner Lajos mellé Nyári Zoltánt szerződtette.

Az esztendőre bekövetkező pénzügyi anomáliák után gyökeresen megváltozott a helyzet, azóta az operatagozat szerkezete meglehetősen különös. A Magyar Állami Operaház után a Csokonai Színházban található a legnépesebb, 40 tagú kórus, a színház 6 karmestert és korrepetitort foglalkoztat, ám az operát (is) játszó hazai teátrumok közül egyedül itt nincs állományban egyetlen magánénekes sem. A debreceni szólisták nem közalkalmazottak, (szerepre) szerződéssel kötődnek a társulathoz. Csakúgy mint a külföldről, az Operaházból, Szegedről érkező vendégművészek, vagy az egy-egy szólamban szerephez jutó konzervatóriumi magánénekes szakosok, illetve a színház énekkarában feltűnt tehetségek.

AZ ÖRÖKÖS TAGOK ÖRÖKÖSEI. Lengyel György utolsó debreceni (s egyben milleniumi) szezonjában figyelmes gesztussal színpadra hívta a tegnap díváit. Hegyes Gabriella Szilágyi Erzsébet-alakítása köré rendezte a *Hunyadit*, a *Farsangi lakodalom*-ban pedig vele együtt komédiázott színházunk elmúlt évtizedeinek többi kitűnő énekesnője, örökös (vagy címzetes) tagja: Mohos Nagy Éva, Simon Katalin és Varga Magda is. Ezzel lezárult egy fényes korszak.

Operatársulatunk 2002-ben ünnepelhette fennállásának félszázados jubileumát. Csutka István az évad „különösen fontos” eseményeként tüntette föl a debreceni opera születésnapját, melyen – mint fogalmazott – „díszelőadásként kerül majd sor egy nagyszabású operagálára”. Hanem az „ünnepi műsor” szerkesztettsége, kiállítása, szervezettsége egy közepesnél picit ambiciózusabb amatőr együttes jubileumára emlékeztetett, nem pedig egy olyan, addig 2622 előadást jegyző társulaté, melyben a névvel jelzett művészek száma elérte a fél ezret. A „blama gáláját” később megismételtette a népharag, s az évfordulóra megjelent Papp János hasznos adattára, a *Fél évszázad debreceni opera-előadásai (1952–2002)* is.

Ebben a forrásban valószínűleg Tréfás György neve olvasható a leggyakrabban. Operatársulatunk emblemikus alakja 2007 nyarán, jubileumi előadáson búcsúzott hálás közönségétől, ekkor ünnepelte a Csokonai Színházban töltött 50. évadát és a saját 75. születésnapját. Debrecen Liszt-díjas díszpolgára természetesen a teátrum örökös tagja, de nemrég bevásárolták a hazai Halhatatlanok Társulatába is. Méltán, mert aki hetvenévesen Sarastrót (*A varázsfuvola*), rá egy évre Madarász Henriket (*Lohengrin*) képes énekelni, *A titkos házasságban* komédiázni, s még 75 esztendősen is színpadra áll, számos generáció emlékezetében maradhat meg.

Debrecen város legrangosabb kulturális elismerését, a Csokonai-díjat 2002-ben két, (hang)ereje teljében lévő operaénekes, Bódi Marianna és Wagner Lajos kapta meg. Bár kétféle, a társulatra jellemző úton – Bódi a zeneóvodától a konzervatórium egyetemi tagozatáig itt kapott zenei képzést, Wagner a Dunántúlról és a Kodály Kórusból – érkeztek a színházba, mindketten a nagyszerű művészpédagógus, Zádor Endre tanítványaként váltak a tagozat meghatározó énekeseivé. S ők azok, akik vizsgált időszakunk, 2000–2010 között minden egyes évadban képesek voltak kiemelkedő teljesítményre. Legyen az többször játszott Erkel-szerep (Gertrud illetve Tiborc), vagy sosem énekelt Wagner-szólam (Ortrud és Senta, Friedrich von Telramund és a Hollandi), civil pillanatok, operaénekesi allűrök nélkül, igazi színházi énekesként álltak helyt.

A debreceni énekesek közül feltétlenül ki kell emelni (egy-egy remek alakításukat megemlítve) a mindig megbízhatóan produkáló Ürmösy Imrét (Kékszakállú) és Bőjte Sándort (V. László), az ebben az időszakban beérő Ujvárosi Andreát (Judit) és Molnár Andreát (Margit), valamint a stúdiósként debütáló Balczó Pétert (Vasek), Haja Zsoltot (Fra Melitone) és Kriszta Kingát (Masenyka).

Vidnyánszky és Kocsár korán teret engedett a tehetséges fiatal énekesek kibontakozásának. A DE Zeneművészeti Kar magánének szakának tanszékvezetője, dr. Mohos-Nagy Éva vezette Debreceni Operastúdió tagjai már 2006 februárjában színpadra léphettek egy gyermekeknek készült *Varázsfuvola-keresztmetszet* előadásán,

s később – az operatagozat és a konzervatórium szerződésével – létrejöttek az együttműködés perspektivikus és professzionális keretei.

S ami még fontosabb: a hajdani operadiva tehetséges növendékei és az énekkarban pallérozódó ifjú operisták hallathatták hangjukat. (A leendő zenei színház szépreményű utánpótlás-válogatottjára épülhet például a *Háry János* színrevitele.) Meg kell becsülni őket, a fiatal operaénekesek sokat ér(het)nek a zene európai (tízszeres gázsikkal kecsegtető) piacán, s itthon is (Haja Zsolt már négy, Kriszta Kinga két darab szereposztásában fedezhető fel az Operaház 2010/11-es műsorkalendáriumában).

III. felvonás – Európa Debrecenben

Magyarországon kevés az operarendező, igazán hozzáértő jó, ha fél tucat akad. Ezt már Csutka István is felismerte, igazgatása utolsó két szezonjában három külföldi (olasz, német és francia) szakembert kért föl, s végül ketten dolgoztak a Csokonai Színházban: Antonio Pertis az *Idomeneót*, Michael Sturm pedig *A bolygó hollandit* állította színre. Ezekben az években a zeneigazgató, Philippe de Chalendar is külhoni volt, s a színlapokon, a tenorok közt pedig föl-föltűnt Xavier Rivadeneira neve.

ÉRTELMESES MULTIKULTURALITÁS. Vidnyánszky Attila művészeti vezetése idején már a repertoár nagyobbik fele (12 bemutató közül 7) külföldi rendezők munkája. Szergej Maszlobojcsikov a *Toscát* és a *Manont*, Tim Caroll a *Szöktetést*, Andrzej Bubień *Az eladott menyasszonyt*, Marco Spada a *Lammermoori Luciát*, Nadine Duffaut az *Egy halálraítélt utolsó napját*, Viktor Rizsakov pedig az *Aidát* gondolta s dolgozta ki Debrecenben.

A rendezők általában magukkal hozták stábjukat (dramaturgot, tervezőket, aszisztentst), a színház pedig vendégénekesek szerződtetésével erősítette meg a produkciókat. Mirko Matarazzo (*Tosca*), Annalisa Carbonara és Tae Sung Jung (*Manon*), Domenico Menini (*Lucia*), Donita Volkwijn és Csul Jun Kim (*Egy halálraítélt*), Francesca Provvisionato, Jelena Ajuseva, Annalisa Carbonara és Tae Sung Jung (*Aida*) megszerzése, az olasz, a koreai és a dél-afrikai születésű amerikai szólisták szerepeltetése színesítette-gazdagította az előadások hangzását, némelyikük alakítása a szezon szenzációjának bizonyult.

A társulat mind gyakrabban vállalkozott arra, hogy eredeti nyelven tanulja be a műsorra tűzött operát. A szöveges zeneműveket voltaképpen felesleges „szinkronizálni”; még a színpadra szánt alkotások esetében is elegendő fogódzó az elhangzottak (szóla-

mokra bontott) feliratozása és a szituációkat korrekten leíró műsorfüzet. Ezek figyelemmel kísérése ugyan némiképp elidegenítő – ám a prozódiai döccenőkkel terhelt, néha kevésbé muzikális fordítás, valamint az operisták nem ritkán követhetetlen énekbeszéde még inkább az. Ám a zeneszerző nyelvén hallható előadás (az esetleges debreceni akcentussal együtt is) visszavezet a muzsikához, s ezúton a mű megértéséhez.

Kocsár és Vidnyánszky érezhetően kerüli a provincializmus veszélyét. Ez a fajta multikulturalitás operatagozat esetén teljesen természetes – a zene nyelve nemzetközi. De azért másról is szó van. „A vendégrendezők meghívásakor két szempont vezérel – nyilatkozta a direktor a 2007/08-as évad végén, a Debrecen hetilapban. – Elvárható minőséget hozzanak, s hozzánk hasonlóan nemzet(ek)ben gondolkodó alkotók legyenek. Örülök, hogy rendre elfogadják hívásunkat (és visszahívásunkat), mert a társulat tagjai (és természetesen a nézők is) új és új, termékenyítő színházi metódusokkal találkozhatnak. Értékes tapasztalatunk, hogy milyen alázattal viszonyulnak az itteni munkához. Ők döbentenek rá bennünket a magyar színház erejére, például arra is, hogy a nemzeti karakterünk okán milyen értő (intellektuális és/vagy emocionális) néző a magyar.”

MÁS FÉNYTÖRÉSBEN. Vidnyánszky Attila mint rendező is szívesen dolgozott külhoni vendégművészekkel. *A végzet hatalmában* Verdi véreit: Tiziana Caruso és Mirko Matarazzo kettősét, a *Turando*-ban a szintén olasz Annalisa Carbonarát, valamint az orosz Jelena Ajusevát és a koreai Tae Szung Jungot, a *Borisz Godunov*-ban pedig Muszorgszkij muzikális utódait: Nyikita Sztorozsevet és Makszim Kuzmin-Karavajevet nyerte meg: énekeljenek az európai operajátszás debreceni színpadán!

A tér zeneiségéről eredeti módon vélekedő rendező értő alkotótársa mind a négy produkcióban az ukrán tervező, Olekszandr Bilozub volt. A táblaképszerűséget és a naturalizmust elvető színpadterveik mindig a tér élményéből indulnak ki, plánumaikban a tér a mozgó világ drámai cselekvésekben lényegre törő terepnuma. Az összehúzó (intim) és a kitáguló (totális) terek váltakozásának ritmikus kezelésével, a plasztikus látvánnyal és a poétikus szín- (és fény-) dramaturgiával érik el, hogy „játsszik” a terük az időben. A történelmi korokban és a személyes sorsok pillanataiban.

Vidnyánszky rendezőként mindent megtesz, hogy kibogozza az operalibrettók szövevényeit, s a verbális elemek héja alól kibontsa a szenvedélyek zigótáját. Rendezéseiben nem a történet a fontos, hanem a téma. Például az emelkedett férfi-barátság (*A végzet hatalma*) vagy a triumfáló szerelem (*Turandot*), a magyarság sorsdrámája (Bánk bán) vagy a végzetes büntudat drámája (*Borisz Godunov*).

Rendezéseinek legfontosabb jellemzője azonban az operák tradíciókat követő, kortárs interpretálása. Mert az eredendően újító szándékú művészek képtelenek arra,

hogy elővéve egy darabot, egyszerűen lejátszassák azt az uralkodó színházi kánon szerint. Nem találnak benne szellemi izgalmat. Az igazán öntörvényű színházművészek alázata éppen abban áll, hogy mélyre hatolva teremtik újra, s láttatják más fénytörésben az akár ezerszer színpadra állított alkotást is.

Ezt teszi Vidnyánszky Attila mint rendező, s mint az operatársulat jövőjéért felelős direktor. Szerinte is az operatagozat igazolja legmarkánsabban törekvéseik életképességét. Öt éve félházak előtt mentek az operák, „ősz fejek ültek a nézőtéren”, ma pedig „már egy Ruzsalka is szépen megtelik fiatalokkal, az Aida pedig tele van”.

A Csokonai Színház 2010/11-re már 4 előadásos operabérletet hirdethetett. Kocsár Balázs zenei igazgató nagy ívű plánuma egy 10 műből álló repertoár kialakítása és – az eddigiek megduplázásaként – évi 70 (!) operaelőadás létrehozása. A repertoár tulajdonképpen kialakult, utóbbihoz még évek kellenek.

Verdivel szólva: „il tempo decidera” – az idő majd eldönti. A holnap operalátogatói bizakodóan várakozó állásponton vannak.

Az operatársulat bemutatói

(2000-2010)

2000/2001

Erkel: Hunyadi László

Poldini: Farsangi lakodalom

Rossini: Hamupipőke

2001/2002

Mozart: A varázsfuvola

Vajda: Mario és a varázsló

2002/2003

Cimarosa: Titkos házasság

Wagner: Lohengrin

Kodály: Székely fonó

2003/2004

Prokofjev: Eljegyzés a kolostorban

Mozart: Figaro házassága

Verdi: Nabucco

2004/2005

Verdi: Attila

Erkel: Bánk bán

Mozart: Idomeneo

2005/2006

Bartók: A kékszakállú herceg vára

Wagner: Bolygó hollandi

Gounod: Faust

2006/2007

Puccini: Tosca

Mozart: Szöktetés a szerájból

Verdi: A végzet hatalma

2007/2008

Smetana: Eladott menyasszony

Puccini: Manon Lescaut

Donizetti: Lammermoori Lucia

2008/2009

Erkel: Bánk bán

Dvorák: Ruzsalka

Puccini: Turandot

2009/2010

Alagna: Egy halálraítélt utolsó napja

Verdi: Aida

Muszorgszkij: Borisz Godunov